

Cultuur

Ook musea kunnen niet om kunstmatige intelligentie heen

Jennifer Mol

Door een collectie scrollen die is afgestemd op jouw persoonlijke voorkeuren. Of een kunstwerk dat tegen je praat. Verschillende musea onderzoeken of het mogelijk is. 'Musea functioneren in de toekomst niet op dezelfde manier als nu. Daar moeten we op inspelen.'

De overeenkomst met de coronapandemie is treffend — al zijn zulke kaarten nu, anders dan toen, in realtime via internet beschikbaar, luidt het informatiebordje naast een wereldkaart over de influenza-epidemie in 1957. Op de kaart die in het Allard Pierson Museum hangt, is aangegeven hoe de epidemie — die naar schatting een miljoen slachtoffers maakte — zich over de wereld verspreidde. Het bijschrift is tekend voor de tentoonstelling Open Kaart in het museum. Er komen zeven eeuwen aan cartografie voorbij, maar de tentoonstelling werpt ook een blik op de kaarten van de toekomst.

In het depot van het Allard Pierson, dat de erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam (UvA) deelt met de wetenschap en het publiek, bevinden zich rond de 135.000 losse kaarten, 4500 atlases en een aantal globes. Daaruit heeft museumcurator Reinder Storm (61) — een kleurrijke verschijning met zijn groene colbert, blouse met drukke print en blauwe gympies — een collectie samengesteld. Hij is er al honderden keren doorheen gelopen, maar toch blijven de ruimtes die gevuld zijn met oude stads- en landkaarten hem fascineren. 'Je kijkt door die kaarten door een soort tunneltje in de tijd.'

'Dit is Afrika volgens de mensen in 1819.' Hij wijst naar een gebied midden in het continent waar de lands-

grenzen en kleuren op de kaart abrupt ophouden. 'Daar waren de westerse kaartmakers nog nooit geweest.'

De rondleiding die Storm naar eigen zeggen 'al tientallen keren' heeft gegeven lijkt afgelopen wanneer hij het museumcafé instapt. Daar blijft hij even staan en wijst door de hoge ramen naar het uitzicht op het Rokin. 'Dit was vroeger ook niet zo. Toen was deze zaal gevuld met archeologische objecten', zegt hij. Het café grenst aan een donkere ruimte.

Storm loopt tussen de houten tafeltjes door en vervolgt zijn weg erautoe. 'Ik weet niet hoe interessant het voor jullie is', waarschuwt hij. De ruimte blijkt de plek te zijn waar kunstmatige intelligentie is ingezet om de tentoonstelling 'moderner' te maken. 'Het is leuk als we alleen maar oude kaarten laten zien, maar we moeten ook laten zien dat wij de ontwikkelingen in de samenleving snappen', zegt hij. Daarom is er naast de grote zalen met historisch erfgoed, die tot en met 20 augustus te zien zijn, ook een ruimte gereserveerd voor 'de kaart van de toekomst.'

Gele strepen

Navigatiebedrijf TomTom staat hier centraal. Hiermee heeft het Allard Pierson een samenwerking. Het navigatiebedrijf sponsort de kaarttentoonstelling en in ruil daarvoor krijgt het een ruimte waarin het bezoekers kennis laat maken met zijn 'kaart van de toekomst'.

Links De tentoonstelling Open Kaart in het Allard Pierson Museum in Amsterdam

Rechtsboven Reinder Storm, curator van het Allard Pierson Museum, wil ook de moderne kanten van kaartenmaken belichten.

Rechtsonder In het Allard Pierson Museum is een ruimte waarin de 'kaart van de toekomst' centraal staat. Kaartenmaker TomTom, sponsor van de tentoonstelling Open Kaart, heeft de ruimte ingericht.

FOTO'S: NINA SCHOLLAARDT VOOR HET FD

Storm trekt een lade open van een kastje dat in de hoek van de ruimte hangt. Er komt een lichtgevende kaart van Amsterdam tevoorschijn. Hierop zijn verschillende gele strepen te zien, de ene dikker dan de andere. 'De dikte geeft aan hoe druk het daar op dit moment is', legt Storm uit. 'Het wordt constant ververs.' TomTom gebruikte sensordata van voertuigen en volgde afgelegde routes om deze digitale kaart te maken.

In het midden van de ruimte wordt een video op de muur geprojecteerd. Erachter staan blauwe kussens, waarop bezoekers kunnen gaan zitten om de 15 minuten durende film te bekijken. 'Ik ga vast naar het café', zegt Storm terwijl hij de ruimte uitloopt.

Medewerkers van TomTom leggen in de video uit hoe de ultieme kaart van de toekomst eruit ziet. 'Als je wilt dat een pizza wordt geleverd, wil je niet altijd dat dat bij je thuis is. Je wilt dat hij naar jou toekomt, ook als je niet thuis bent', galmt door de ruimte. TomTom streeft dan ook naar een systeem waarbij op basis van data en kaarten eten voortaan in iemands handen kan worden afgeleverd. Zelfs als die persoon op straat loopt en dus niet op een adres aanwezig is.

'We missen een aansluiting met de huidige tijd als we deze kamer niet toevoegen aan de tentoonstelling', zegt Storm even later, als hij met een cappuccino voor zich in de cafetaria zit. 'In de zeventiende eeuw gebruikten mensen kaarten niet om mee op

vakantie te gaan. Toen was reizen veel te gevaarlijk. Nu zijn kaarten niet meer weg te denken uit ieders leven.'

Overlevingsdrang

Volgens Femmie Geradts, directeur van Startup Village, een plek in Amsterdam-Oost waar verschillende techbedrijfjes gevestigd zijn, is het voor musea ook zo dat zij 'niet als enige kunnen achterblijven. Anders ben je over tien jaar gewoon een suf museum waar geen bezoekers er af komen. Er zit dus ook een stuk overlevingsdrang voor hen in.'

Het Allard Pierson is namelijk niet het enige museum dat onderzoek doet naar de toepassing van AI. Ook manager digitale producten Peter Gorgels van het Rijksmuseum is hier op verschillende manieren druk mee bezig. Het bekendste kunstwerk van het museum, de Nachtwacht, werd in 2021 al met behulp van AI gereconstrueerd. Voor het eerst in ruim driehonderd jaar was het werk in zijn oorspronkelijke verschijningsvorm te zien. In het verleden werden er namelijk vier repen van het doek afgesneden. 'Omdat hij niet paste op de plek waar ze het doek toen wilden ophangen', legt Gorgels uit. 'Met kunstmatige intelligentie werd een reconstructie gemaakt van de ontbrekende stukken.'

Het museum onderzoekt nu de mogelijkheid om de gedigitaliseerde collectie af te stemmen op persoonlijk

Vervolg op pagina 32

Boven Met behulp van moderne technologie gereconstrueerde panelen van de Nachtwacht worden bevestigd. FOTO: REMKO DE WAAL/ANP

Onder De Nachtwacht was oorspronkelijk een groter doek dan nu. Lang geleden werden er vanwege ruimtegebrek stroken van afgesneden. FOTO: ANP

Vervolg van pagina 31

lijke voorkeuren. 'Je klikt dan op een afbeelding en op basis van jouw voorkeuren wordt dan een collectie samengesteld', vertelt Gorgels. Hij noemt het zijn 'ultieme droom' dat mensen een pakketje kunnen bestellen met een gepersonaliseerde rondleiding. 'Inclusief spelletjes voor de kinderen, als die er zijn.'

Techneut Leonard Punt werkt al zo'n tien jaar bij Q42, een bedrijf dat al twintig jaar voor het Rijksmuseum werkt om de digitale diensten te regelen. Ook het Van Gogh Museum en Naturalis behoren tot het klantenbestand. 'Maar het Rijksmuseum is de absolute koploper als het gaat om kunstmatige intelligentie', zegt Punt. 'We onderzoeken voor hen bijvoorbeeld of het mogelijk is dat bezoekers een kunstwerk met hun telefoon scannen om zo informatie over het werk te krijgen.' In de toekomst hoopt Punt dat het zelfs mogelijk wordt om binnen het museum rechtstreeks met een kunstwerk in gesprek te gaan.

Strategie bepalen

Het Stedelijk Museum bepaalt momenteel zijn strategie ten aanzien van kunstmatige intelligentie. 'De technologie ontwikkelt zich in een razendsnel tempo en raakt ook de kunstwereld. We zullen hierover een beleid moeten formuleren om te bepalen wat voor plek AI binnen het museum in de toekomst zal krijgen', zegt persvoorlichter Justin Hahury. Ook het Van Gogh Museum volgt de AI-ontwikkelingen op de voet, zegt Martijn Pronk, hoofd van de digitale afdeling van het museum.

Navaag bij diverse musea leert dat ergens angst is dat mensen alleen nog maar vanachter hun computer naar de collectie kijken. 'Als je digitaal iets moois presenteert, dan willen mensen vanzelf ook het echte ding weer zien', zegt Gorgels. Hij geeft aan dat het budget van het Rijksmuseum voor onderzoek naar AI de afgelopen jaren 'enorm gegroeid is', maar wil niet zeggen hoe hoog dit nu precies is.

Volgens Punt is het de afgelopen jaren duidelijk geworden dat de digitale wereld buiten een museum enorme positieve invloed kan uitoefenen

wisselwerking in gang te zetten. 'Als de "pitchers" in het vervolg weer met een goed en vernieuwend systeem komen, hoop ik dat ze ook weer bij ons aankloppen.' Volgens Van der Plas, van het Allard Pierson Museum, is het ook belangrijk om dit soort middagen te organiseren om de erfgoedcollectie van het museum interactief te maken voor bezoekers. 'Musea functioneren in de toekomst niet op dezelfde manier als nu. Daar moeten we op inspelen.' Het Badisches Landesmuseum is momenteel in gesprek met een van de start-ups, aldus Van der Plas.

'Gaaf idee'

Hoewel curator Storm vooral gecharmeerd is van de oude werken binnen het Allard Pierson, lijkt het hem wel een 'gaaf idee' dat mensen op den duur door middel van AI door de wereld uit 1700 kunnen lopen. Met die ontwikkeling is Amsterdam Time Machine, een onderzoeksproject van de UvA, bezig. 'We zijn een digitale tijdmachine aan het ontwikkelen. Gebruikers zullen terug in de tijd kunnen reizen en door de stad kunnen navigeren', aldus een bericht op de website.

Als je voorover buigt, een oog dichtknijpt en met je andere oog in de stalen buis kijkt, zie je binnen de muren van het Allard Pierson het Rokin al aan je voorbijtrekken. Met LIDAR Point Clouds heeft TomTom namelijk een reconstructie van dit stukje Amsterdam gemaakt. Daarbij heeft het bedrijf gebruikgemaakt van voertuigen die met behulp van radarsystemen en lasertechnieken tot op tien centimeter nauwkeurig kunnen bepalen op welke afstand de gebouwen van elkaar staan én welke hoogte en breedte deze hebben.

Storm zit met zijn armen over elkaar aan het tafeltje. Per september treedt er bij het Allard Pierson een extra curator in dienst. 'Die is speciaal aangesteld om een brug te slaan tussen erfgoed en moderne technieken', zegt hij. 'Ik ben inmiddels een oude man, dus het is goed dat er iemand komt die daar beter in is.'

Jennifer Mol is medewerker van Het Financieele Dagblad.

'We moeten beleid formuleren om te bepalen welke plek AI krijgt in het museum van de toekomst'

'Als je digitaal iets moois presenteert, willen mensen vanzelf ook het echte ding weer zien'